

Årsrapport 2020

Bæredygtige Indkøb

Indhold

Forord	4
Indledning: Bæredygtige Indkøb	6
Særlig indsats: Grønne køretøjer	8
Særlig indsats: Miljømærker	12
Temaside: Bæredygtige indkøb	16
Særlig indsats: Cirkulære tekstiler	20
Særlig indsats: Mad og måltider	24
Særlig indsats: Fossil- og emissionsfri byggepladser	28
Partnerskaber	32
Appendiks 1	35
Appendiks 2	39

Københavns Kommune
Økonomiforvaltningen
CSR-enheden
Bæredygtige Indkøb
www.kk.dk/baeredygtigeindkoeb

Design
KK Design

Tryk
LaserTryk

Papir
Vi trykker på miljøvenligt
og svanemærket papir

Udgivet
16. marts 2021

Begrænset oplag 100 stk

Forord

København er en hovedstad med store ambitioner. Vi er flere gange blevet kåret som en af verdens bedste byer at leve i, og vi har en af de mest ambitiøse klimaplaner med et mål om at være verdens første CO₂-neutrale hovedstad i 2025. Samtidig ser mange offentlige indkøbere i Danmark også i retning af Københavns Kommune, når det handler om at købe bæredygtigt ind. Som en af Danmarks største offentlige indkøbere bruger vi i Københavns Kommune aktivt vores årlige indkøbsvolumen på omtrent 8,2 mia. kroner til at understøtte vores ambitioner på klima- og miljøområdet, mindske miljøpåvirkning inden- og uden for kommunegrænsen, og sam-

tidig sikre københavnernes livskvalitet. Det gør vi, når vi stiller krav til reduktion af klima- og miljøpåvirkning ved indkøb af de produkter og services, som københavnernes dagligt har glæde af.

Når vi handler bæredygtigt, har vi fokus på klima, miljø og velfærd, såvel som økonomi. Det gavner den enkelte københavners sundhed og livskvalitet, at vi får færre forurenende biler på vejene, fordi vores leverandører skal anvende grønne køretøjer, at maden er økologisk, at maskinerne i byggeriet larmer mindre og udleder færre partikler, og at daginstitutionerne køber miljømærkede institutionsmøbler og legetøj.

Derudover omfatter bæredygtighed også et socialt samfundsansvar, hvor vi i København har en indsats mod social dumping. Det kan du læse nærmere om i vores særskilte årsrapport for dette område.

Vores forbrug påvirker mennesker og økosystemer langt fra københavnernes hverdag. Ved at stille krav til globale produktionskæder og klimapåvirkning i vores indkøb, bidrager vi ikke alene til vores egne mål om CO₂-neutralitet, men også til nedsættelse af klima- og miljøeffekter globalt. Derfor rækker indsatsen meget længere, end til kommunegrænsen.

Vi vil inspirere andre offentlige indkøbere til at gå samme vej. Flere producenter får mod på at omstille deres produktion, når de ved, at der er efterspørgsel. Derfor skal vi bruge den offentlige indkøbsvolumen til at vise markedet, at vi ønsker at handle bæredygtigt og skabe forandring.

Offentlige indkøb fik i 2020 stor opmærksomhed som redskab til at reducere udledningen af drivhusgasser. Det har blandt andet regeringen sat fokus på med en ny strategi for offentlige grønne

indkøb. I Københavns Kommune har vi i flere år arbejdet med bæredygtige indkøb, og har en særskilt afdeling til indsatsen. Vi er stolte af ofte at blive fremhævet som frontløber. Og jeg kan love, at vi fortsætter med at handle bæredygtigt, og at vi bliver ved med at være på forkant og stille så progressive krav som muligt.

I 2020 har Københavns Kommune blandt andet implementeret krav til, at vores leverandører skal anvende grønne køretøjer, vi har sat fokus på at udvide markedet for miljømærkede produkter, arbejdet på en fremtidig løsning for indkøb af cirkulære tekstiler i det offentlige, øget indsatsen for økologisk og mere klimavenlig mad og måltider i kommunens køkkener, og igangsat de første forsøg med fossil- og emissionsfri anlægsprojekter. Internationalt har vi været med til at sætte fokus på emissionsfri varelevering og indkøb af cirkulære og ansvarlige smartphones. Det og meget mere kan du læse om i denne rapport, som præsenterer Københavns Kommunes indsats for bæredygtige indkøb i 2020.

God læselyst.

Lars Weiss
Overborgmester

Indledning:

Bæredygtige Indkøb

- vi handler med omtanke i København

I 2020 har Københavns Kommune styrket sine indsats for bæredygtige indkøb. Gennem dette arbejde anvender vi vores indkøbsvolumen til at nedsætte det globale aftryk på miljø og klima, til at skabe bæredygtig forandring på markedet, inspirere andre aktører til at tage ansvar, og bidrage til fremtidens bæredygtige løsninger.

Klima- og miljøkrav i Københavns Kommune

Københavns Kommune ønsker indkøb af høj kvalitet, som bidrager til høj livskvalitet med fokus på sundhed og trivsel for borgerne i København. Samtidig skal produkter og ydelser, som kommunen indkøber, være af højest mulig standard i forhold til klima og miljøpåvirkning.

Afdelingen Bæredygtige Indkøb er placeret i Økonomiforvaltningen, som en del af Københavns Kommunes CSR-enhed. Afdelingen er med til at sikre, at der bag hvert indkøb, kommunen foretager, ligger en overvejelse af, hvilket aftryk det sætter i verden og til at operationalisere politisk vedtagne klima- og miljøkrav. På den måde skabes bæredygtig udvikling og Københavns ambitioner føres ud i livet – fra den politiske beslutning om at handle bæredygtigt, til produktet eller servicen ender hos den enkelte københavnere.

Kommunens Indkøbspolitik fastsætter de overordnede rammer og mål for kommunens bæredygtige indkøb. Herudover vedtager kommunens Borgerrepræsentation beslutninger om målrettede klima- og miljøkrav inden for særskilte indkøbsområder. Denne årsrapport præsenterer Københavns Kommunes indsats for et mere bæredygtigt forbrug i 2020.

De politiske beslutninger rækker bredt, og involverer blandt andet krav til leverandørers køretøjer, til maden i kantinerne, tøjet hos plejepersonalet samt materialer og maskiner i bygge- anlægssektoren. Læs eksempelvis om implementeringen af krav om grønne køretøjer på side 8.

Københavns Kommune skaber udvikling på markedet for bæredygtige produkter

Der er behov for samarbejde med markedet, når der fastsættes ambitiøse miljø- og klimakrav, som markedet kan leve op til, og som samtidig giver plads til innovation og udvikling. Københavns Kommune lægger derfor vægt på dialog med erhvervslivet og at inddrage virksomhederne i formuleringen af kommunens udbud. Det gøres blandt andet ved at udføre markedsdialoger forud for udbud, hvor der stilles krav til miljø- og klima. Dette er med til at skubbe til markedets bæredygtige udvikling, men med udgangspunkt i virksomhedernes muligheder for at imødekomme kravene.

Kommunens miljømærkepolitik er et eksempel på et samarbejde mellem Miljømærkning Danmark, Statens og Kommunernes Indkøbsservice samt leverandører og producenter. Gennem markedsdialoger skaber vi udvikling i udbuddet af miljømærkede produkter og ydelser på markedet. Det kan du læse mere om på side 12.

Københavns Kommune tror på, at den største effekt for bæredygtige indkøb opnås når den offentlige sektor samarbejder og deler viden

og erfaring på tværs af organisationer og myndigheder. Målet er at fastsætte ensartede standarder og krav, så vi i fællesskab kan bruge den offentlige indkøbsmuskel til at skubbe markedet i en mere bæredygtig retning.

Derfor deltager Københavns Kommune i nationale og internationale samarbejder på tværs af kommuner, regioner og vidensinstitutioner, ligesom vi sparrer med andre offentlige indkøbere, så vi sammen kan skabe bæredygtig forandring. Du kan læse mere om vores samarbejdspartnere på side 32.

SÆRLIGE INDSATSER 2020

Krav til grønne køretøjer

I Danmark udgør klimaaftrykket fra offentlige indkøb af biler og brændstof samt transport i forbindelse med levering

1,4 mio. tons CO₂

ud af en total udledning på 12 mio. tons CO₂ fra alle offentlige indkøb⁽³⁾. Varelevering i Københavns Kommune svarer til omkring 4,5 mio. korte kilometer inden for Københavns bygrænse årligt⁽⁴⁾. Hver kilometer kørt med konventionelle køretøjer udleder drivhusgasser og partikler. Der er derfor et stort potentiale for at mindske udledninger fra transport i København til fordel for klimaet og københavnernes sundhed.

Baggrund

Københavns Kommune har i løbet af 2020, med henblik på at reducere CO₂- og partikeludledning, implementeret skærpede miljøkrav til de køretøjer, som Københavns Kommunes leverandører anvender til levering af varer og tjenesteydelser.

Borgerrepræsentationen besluttede i 2019, at der skal indarbejdes krav i relevante udbud og kontrakter om, at leverandører til kommunen skal anvende grønne køretøjer (Appendiks 1). Grønne køretøjer defineres som

biler, der kører på el, biogas eller brint, eller plug-in-hybrid. Andre ikke-motoriserede transportformer som fx cykler betragtes også som grønne køretøjer.

De skærpede miljøkrav rækker ud over de krav til fx europæiske standarder og tomgangsregulativet, som stilles af Københavns Kommune i dag. Den teknologiske udvikling af grønne person- og mindre varebiler er nået længere, end den er for tunge køretøjer som fx store varebiler, lastbiler og busser⁽⁴⁾. Derfor er det i dag primært

leverandører, der anvender person- og mindre varebiler, som har mulighed for at leve op til krav om anvendelse af grønne køretøjer. Kravene udvides løbende i takt med den teknologiske udvikling i markedet.

Krav til grønne køretøjer i 2020

Kravet om grønne køretøjer blev i 2020 implementeret i fire udbud; vinduespolering, låseservice, elektriskydelse og levering af råvarer til produktionskøkkener. Den praktiske udmøntning af kravene er fleksible og sker ud fra en konkret vurdering af det enkelte udbud, branchen og den teknologiske udvikling af grønne køretøjer.

Det forventes at der i 2021 stilles krav i yderligere seks udbud: fødevarer målrettet SMV'er, service af brandtekniske installationer, taxa (ad hoc-kørsel), social rengøring, levering af dentale forbrugsartikler og trafiksignaler. Kravene kan stilles enten som mindstekrav, som tilbudsgiverne skal overholde, eller som konkurrenceparameter, hvor tilbuddene delvist evalueres på andelen af leverancer med grønne køretøjer.

Gennem markedsdialoger afklares muligheder, bekymringer og begrænsninger i markedet. For at imødekomme bekymringer fra leverandørerne, såsom omfanget af ladestandere til elbiler, behov for omstillingsperiode til udskiftning af bilparken, samt binding af leasingaftaler på eksisterende køretøjer, indføres kravene typisk over

aftalens løbetid. Det giver leverandørerne mulighed for at omstille deres bilpark til grønnere køretøjer, i takt med at virksomheden udskifter bilparken og den teknologiske udvikling i markedet.

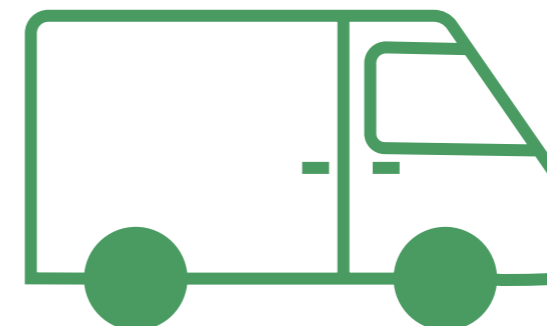
Dokumentation er med til at sikre, at vi i Københavns Kommune kan monitorere opfyldelsen af kravet, og at vi har opnået reduktioner i CO₂-udledning og luftforurening. Det sker ved anførsel af køretøjstype på fakturaerne for hver leverance, hvor det fremgår, hvor mange kørsler, der samlet er blevet udført med henholdsvis grønne og konventionelle køretøjer. Hvis der er tvivl om, der er sket forkert registrering af anvendelsen af grønne køretøjer, eller behov for supplerende dokumentation, kan kommunen bede om dette i form af fx arbejdsplaner, kørselsoversigter, og tilsvarende dokumentation for hvilke biler, der er anvendt.

Varelevering i Københavns Kommune svarer til omkring

4,5 mio.

korte kilometer inden for Københavns bygrænse årligt⁽⁴⁾.

Det er det samme som 112 gange rundt om jorden.

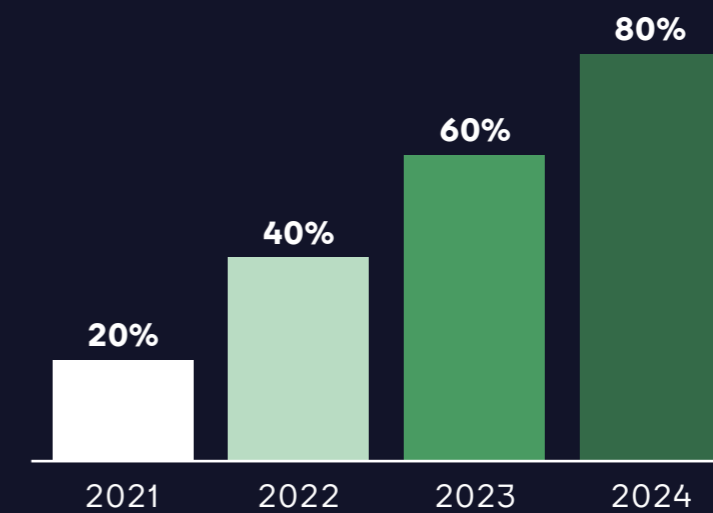

For elektrikersydelser stilles kravet til anvendelse af grønne køretøjer som mindstekrav som en del af aftalegrundlaget. Leverandøren skal således leve op til en progression på 50% grønne køretøjer i år 2021, 75% i 2022 og 90% i 2023 og 2024. Det samme gælder for vinduespolering. Her er progressionen dog 20%, 40%, 60% og 80% over perioden. For udbuddene angående låseservice og råvarer til produktionskøkkener fastsættes ønsket om grønne køretøjer som konkurrenceparameter. Kriterierne vurderes på baggrund af de af tilbudsgiver angivne procentsatser for levering med grønne køretøjer.

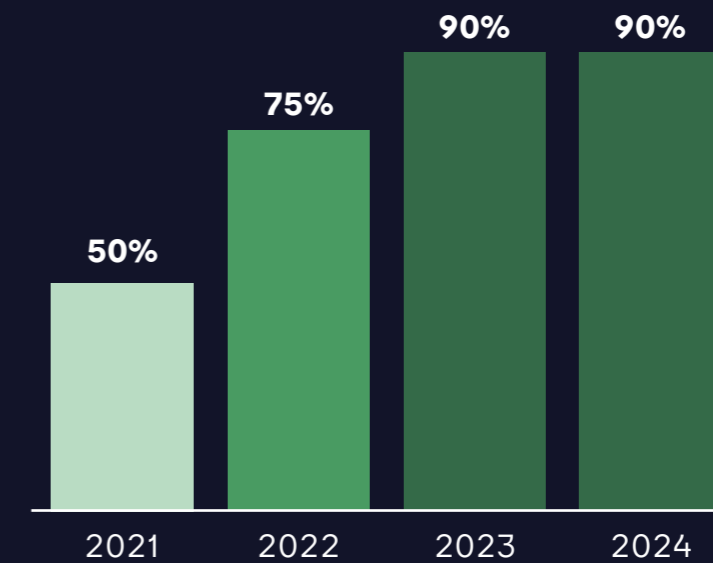
Tildelingskriterie for låseservice med vægtningen:

20%

Andel af kørsler i grønne køretøjer for vinduespolering

Andel af kørsler i grønne køretøjer for elektrikersydelser

SÆRLIGE INDSATSER 2020

Københavns Kommunes miljømærkepolitik

Baggrund

Københavns Kommunes Borgerrepræsentation besluttede i 2017 at øge andelen af kommunens indkøb af miljømærkede varer og tjenesteydelser. En indsats der samtidig bidrager til forøgelse af miljømærkede løsninger på markedet. Miljømærker som Svanemærket og EU-Blomsten vurderer miljøeffekterne over hele produktets livscyklus, og miljømærkede produkter og services indeholder derfor færre skadelige kemikalier, og har mindre effekt på klima og miljø. Det gælder den enkelte københavners sundhed, miljøet og klimaet, ligesom det har en afledt effekt på privatforbruget, i takt med at udbuddet af miljømærkede varer på markedet udvides.

Miljømærkepolitikken indebærer, at Københavns Kommune køber miljømærkede produkter og serviceydelser på de områder, hvor markedsudvalget er tilstrækkeligt stort til at opnå konkurrence i udbuddet. Derudover går kommunen i

dialog med markedet for at øge udbuddet af miljømærkede produkter på områder med begrænset markedsudvalg.

Københavns Kommune har i 2020 oplevet den største eksterne opbakning til indsatsen med interesselikvideringer fra

51 danske kommuner og 3 nordiske byer

som støtter arbejdet med at udvikle markedet for miljømærkede produkter.

Københavns Kommunes kategorisering af indkøbsområder

I samarbejde med Miljømærkning Danmark og Statens og Kommunernes Indkøbsservice (SKI), udarbejder Københavns Kommune årligt en oversigt over udbredelsen af miljømærkede

“Miljømærkerne ser på hele produktets livscyklus når kravene til en produkttype bliver fastsat. Den helhedsorienterede tilgang er afgørende for at kunne mindske det samlede aftryk på miljø og klima”

Ingrid Elmedal, Seniorkonsulent,
Miljømærkning Danmark

produkter og ydelser inden for forskellige indkøbskategorier. Oversigten opdeler de vare- og serviceområder, hvor der er udviklet kriterier for Svanemærket og EU-Blomsten, som er relevante for kommunens indkøb¹. Kategoriseringen er inddelt fra 1 til 4, hvor kategori 1 betegner indkøbsområder, hvor der findes mange produkter med Svanemærket eller EU-blomsten, i kategori 2 og 3 er der begrænset udbredelse af miljømærkede produkter og services, mens kategori 4 indeholder indkøbsområder, hvor der ikke findes nogle miljømærkede produkter. Se en beskrivelse af kategorierne og find kategorioversigten i Appendiks 2.

Dialog med et marked i udvikling

I kategori 1, hvor der er et bredt udvalg af miljømærkede produkter og ydelser på markedet, stilles der krav til miljømærker for alle indkøb i kategorien. For indkøb af produkter og ydelser i kategori 2 stilles krav til miljømærkning, hvor markedet opfylder kommunens indkøbsbehov. På baggrund af en markedsvurdering vurderes det, hvordan miljømærkekrav kan indgå i udbuddet. Vurderingen lægger blandt andet vægt på muligheden for at øge miljømærkede produkter og ydelser på det relevante marked, så kommunen i tildelingen kan sikre effektiv konkurrence i forhold til pris, kvalitet og tilbuddet af miljøvenlige produkter.

For at fremme markedet for miljømærkede produkter, samarbejder kommunen derudover med Miljømærkning Danmark og SKI om årligt at udvælge to indkøbsområder fra kategori 3 og 4, til en fokuseret markedsdialog for at fremme markedet for miljømærkede løsninger. Som led

i indsatsen, indsamles interessetilkendegivelser fra andre offentlige indkøbere i Danmark og de nordiske lande. Dette gøres i samarbejde med sekretariatet for Partnerskabet for Offentlige Grønne Indkøb (POGI).

Effekten af markedsdialoger

Indsatsen for flere miljømærkede produkter i Københavns Kommune, har bidraget til at flytte markedet i en bæredygtig retning. Miljø er blevet et emne, som markedet drøfter i relation til offentlige indkøb, og Miljømærkning Danmark oplyser, at der er flere virksomheder end før, der søger om at få certificeret deres produkter efter EU-Blomsten og Svanemærket. Samtidig er det kommunens erfaring, at leverandørerne er forholdsvis hurtige til at tilpasse sig skiftende markedskrav, når kravene er klare, og indkøbsmængden er tilstrækkelig stor. Det offentlige har derfor en stor indflydelse på markedet og bliver en interessant kunde for leverandører, der er villige til at samarbejde og blive miljømærkecertificerede. Markedsinvolvementerne medvirker til kommunikation om forventninger og krav mellem indkøbere og markedet.

¹ I tillæg til Svanemærket og EU-Blomsten, anerkender Københavns Kommune også andre type 1-miljømærker, som er en international standard. Det er blandt andre det tyske 'Der Blaue Engel' og svenske 'Bra Miljöval'.

Markedsinvolvementer 2018-2020

2018

I 2018 blev der udført markedsdialog for legetøj og kontormøbler med deltagelse fra **12 leverandører af legetøj og 30 leverandører af kontormøbler**. Københavns Kommune har oplevet stor interesse fra legetøjsleverandører, hvilket har resulteret i en aftale med 44 miljømærkede legetøjsprodukter. Det gælder bl.a. sandlegetøj, legetøjskøkken, biler og toge. Markedsinvolvementingen på kontormøbler har gjort en forskel i forhold til SKI's udbud af kontormøbler med en selvstændig underproduktgruppe, hvor tilbudsgiverne skal byde ind med miljømærkede stole, borde og opbevaringsmøbler. Da det er de produktgrupper, som Københavns kommune køber mest af på aftalen, forventes den at få betydelig effekt.

Miljømærkning Danmark har modtaget stor interesse og flere ansøgninger fra legetøjsproducenter om at opnå miljømærkelicens og vurderer, at udbuddet af miljømærkede møbler er stærkt stigende. **I dag leverer mere end 75 møbelvirksomheder miljømærkede møbler til det danske marked. Det er en stigning på 163 procent i forhold til 2016⁽⁵⁾**. Stigningen skyldes blandt andet efterspørgslen fra de mange offentlige indkøbere, der over årene har tilsluttet sig indsatsen.

2019

I 2019 deltog 47 leverandører af arbejdsbeklædning og 43 leverandører af kontorartikler i markedsdialogen. **40 danske kommuner, fire regioner, en række offentlige myndigheder og universiteter, samt fem nordiske byer** bakkede op om indsatsen.

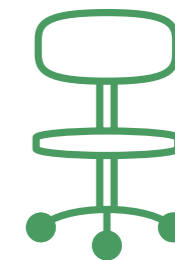
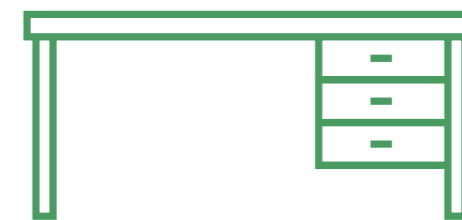
Københavns Kommune udbyder en ny kontrakt på køb af arbejdstøj i løbet af 2021, som træder i kraft den 1. januar 2022. Udviklingen af krav til miljømærker og andre klima- og miljøeffekter til produkterne vil bygge videre på input fra markedsdialogen i 2019. Det forventes at aftalen får en stærk grøn profil.

På SKI's kommende fællesoffentlige aftale for kontorartikler er andelen af miljømærkede produkter steget. **Ud af 2.500 produkter på aftalen, er ca. 20 pct. miljømærkede**. SKI har samtidig gjort det muligt for leverandørerne at udskifte eller tilføje produkter i rammeaftalens levetid, hvis nye miljømærkede produkter tilføjes i deres sortiment. FSC Danmark har hjulpet med at udforme krav til træbaserede produkter, emballage og papir på den nye aftale. Det betyder blandt andet, at alt papir på vil være miljømærket og certificeret med enten FSC, Svane-mærket eller EU-Blomsten⁽⁶⁾. Aftalen træder i kraft i løbet af 2021.

2020

I 2020 har fokus været på indendørs institutionsmøbler samt babyudstyr og børnetekstiler, med **den største eksterne opbakning til indkøb af miljø-mærkede produkter fra 51 danske kommuner og tre nordiske byer**. I alt deltog 18 leverandører og producenter af institutionsmøbler og 20 leverandører af babyudstyr og børnetekstiler i dialogen. Leverandørerne forventer at kunne byde ind med en række miljømærkede produkter på Københavns Kommunes kommende udbud af babyudstyr og børnetekstiler og på SKI's kommende udbud af institutionsmøbler.

Markedsinvolvementingen har givet konkrete input til de kommende udbud og har vist, at miljømærkede institutionsmøbler, babyudstyr og børnetekstiler forventes at få begrænset eller ingen fordyring i forhold til tilsvarende ikke-miljømærkede produkter af samme kvalitet.

Temaside: bæredygtige indkøb

2020 markerede sig som året, hvor der for alvor blev sat fokus på potentialet i bæredygtige offentlige indkøb, og det blev tydeligt, at offentlige indkøb kan spille en afgørende rolle i den bæredygtige omstilling. Regeringen udgav en strategi for offentlige grønne indkøb⁽²⁾, og gjorde sammen med flere offentlige indkøbere og erhvervsorganisationer opmærksom på behovet for at reducere de afledte klima- og miljøeffekter.

I 2019 udledte danske offentlige indkøb samlet 12 mio. tons CO₂, hvoraf 4,1 mio. tons blev udledt i Danmark. Det er derfor væsentligt, at offentlige indkøbere anvender sin indkøbsvolumen til at nedsætte det globale aftryk på miljø og klima. Med en samlet indkøbssum i Danmark på omkring 185 mia. kr. årligt⁽²⁾ udgør den offentlige sektor et vigtigt redskab til at realisere ønsket om bæredygtige løsninger på markedet. På den måde skubber vi på den bæredygtige omstilling til fordel for klima og miljø - ikke kun inden for kommunegrænsen, men på tværs af globale produktionskæder.

Hvad er et bæredygtigt indkøb?

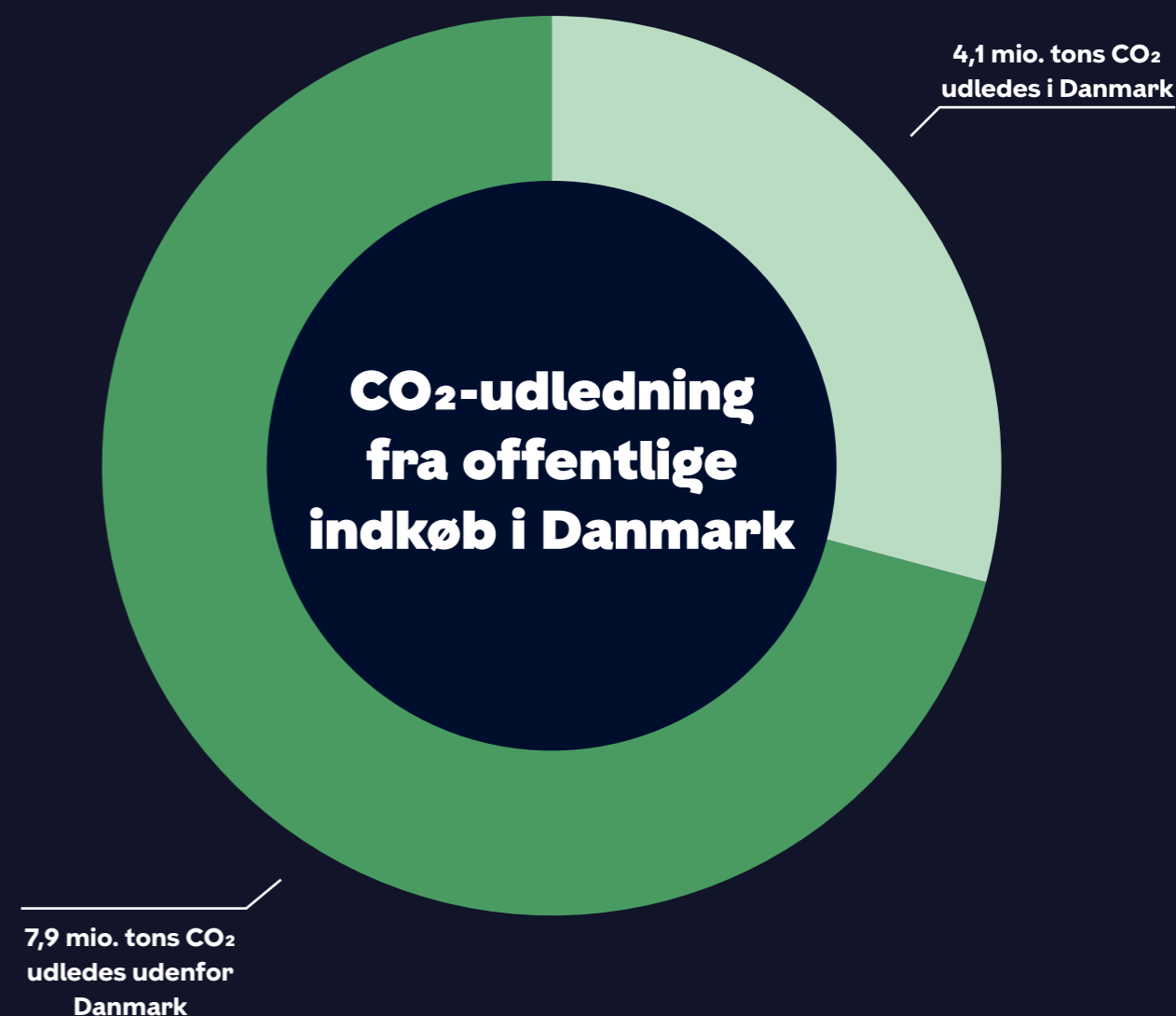
I dag eksisterer der ikke en fælles anerkendt definition på begrebet bæredygtige indkøb. I Københavns Kommune gør vi en indsats for at handle bæredygtigt ved at stille krav til klima, miljø og

MINDSTEKRAV OG KONKURRENCEPARAMETER

Miljø- og klimakrav til en leverandørs opfyldelse af kontrakten, kan stilles som mindstekrav eller konkurrenceparametre. **Mindstekrav** udgør absolutte krav, som leverandøren skal opfylde i kontraktperioden - fx at et bestemt produkt skal være miljømærket. Når miljø og klimakrav anvendes som et **konkurrenceparameter**, så indgår graden af leverandørernes opfyldelse af kravet i konkurrencen om hvilken leverandør, der vinder den pågældende kontrakt. Et eksempel kan være, at leverandørerne konkurrerer om, hvem der tilbyder den største andel af grønne køretøjer til opfyldelse af en kontrakt om transportydelser.

sociale forhold. Det betyder, at producenter, leverandører, forbrugere, og affaldsindustrien skal sikre fair arbejdsforhold og aktivt arbejde med at nedsætte negative effekter på miljø og klima. Dette sker gennem tiltag som at undgå brugen af skadelige stoffer, nedsætte energifor-

Danske offentlige indkøb udleder samlet 12 mio. tons CO₂, hvoraf 4,1 mio. tons udledes i Danmark.

Doughnut-modellens to dimensioner med tilhørende parametre

bruget og udledningen af drivhusgasser, eller forlænge levetiden og medvirke til genbrug af produkterne efter brugsfasen. Med bæredygtige indkøb adresseres således forskellige miljøparametre, og Københavns Kommune tager aktivt stilling til hvilke reduktionskrav, der giver mening ved det enkelte produkt eller serviceydelse.

Løfter man blikket fra de individuelle krav, er bæredygtige indkøb samlet set et vigtigt redskab til at sikre, at den offentlige sektor bidrager til opnåelsen af FN's verdensmål 12 om ansvarligt forbrug og produktion, men også målsætninger for sundhed og trivsel (verdensmål 3), rent vand og sanitet (verdensmål 6), bæredygtig energi (verdensmål 7), bæredygtige byer og lokalsamfund (verdensmål 11), klimaindsats (verdensmål 13), livet i havet (verdensmål 14), og livet på land (verdensmål 15)^(2,7).

Bæredygtige indkøb og doughnutøkonomi

Et bæredygtigt indkøb er summen af effekter på mange parametre, og det kan eksempelvis forstås på baggrund af planetære grænser, som sætter grænser for klima- og miljøpåvirkninger inden for ni parametre, såsom tab af biodiversitet, klimaforandringer, kemisk og aerosol forurening, samt udledning af fosfor og kvælstof. Disse imødekommer Københavns Kommune blandt andet ved at stille krav til økologi, nedsat brug af skadelige kemikalier og pesticider, bæredygtigt skovbrug, energiforbrug og transport, eller når vi tager langsigtede briller på og bruger totaløkonomiske beregninger og medregner energiforbrug over produkternes levetid.

Kombineres planetære grænser med målsætninger for velfærd, opnås en 'doughnut-økonomisk'

ramme for forbruget, hvor velfærdsniveauet holdes over et fastsat niveau, men forbruget holder sig inden for en ydre grænse for påvirkning af klima og miljø. Doughnutøkonomi indgår som et udviklingsspør i flere byer, og i juni 2020 vedtog Borgerrepræsentationen, at der skulle udarbejdes en model for, hvordan Københavns Kommune kan bruge modellen som et overordnet styringsredskab til kommunens økonomi og udvikling⁽⁸⁾. Den politiske beslutning om at undersøge doughnutøkonomi er blandet andet motiveret af, at den nuværende klimaplan udløber i 2025, og at doughnut-modellen kan være en relevant model for en ny klimaplan, da den åbner for at overgå til forbrugsbaserede CO₂-opgørelser, der medtager udledningerne langs hele produktionskæden⁽⁹⁾.

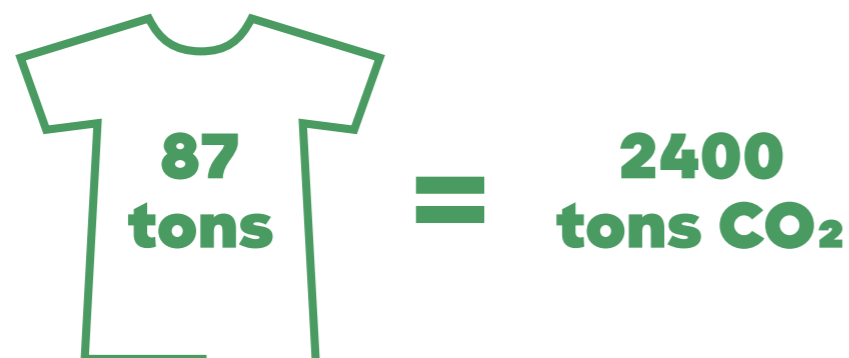
To tredjedele af klimaaftrykket fra offentlige indkøb i Danmark opstår uden for landets grænser⁽²⁾, eksempelvis i produktions- og transportfasen. Når vi handler bæredygtigt, kan vi nedsætte klima- og miljøpåvirkninger over hele livscyklussen og derigennem det aftryk, vores forbrug afføder uden for kommunegrænsen⁽¹⁰⁾. Samtidig er det et bidrag til opnåelsen af eksisterende strategier og understøttelse af verdensmålene. Men indsatsen rækker også ud over de nuværende målsætninger om CO₂-neutralitet, og er et oplagt redskab i forbindelse med doughnutøkonomi, fordi vi allerede nu handler med omtanke for københavnernes velfærd, med fokus på ikke at overskride det miljømæssige råderum. Samtidig er der et stort fremadrettet potentiale i bæredygtige offentlige indkøb, hvis indfrielse vil blive understøttet af fastsættelse af et mål og baseline, samt konsistente metoder til opgørelse og monitorering af effekter.

SÆRLIGE INDSATSER 2020

Cirkulære tekstiler

Der skal sættes gang i den cirkulære vækstmotor, så mængden af affald og forbruget af ressourcekrævende materialer reduceres, levetider forlænges, og der sættes fokus på reparation, genbrug og genanvendelse.

Tobias Johan Sørensen,
Klimaanalytiker CONCITO⁽¹²⁾.

Et forbrug på 87 tons tekstil i Københavns Kommune estimeres til at have et klimaaftryk på 2400 tons CO₂⁽¹⁴⁾.

Cirkulære tekstiler

På grund af den store miljøpåvirkning, udgør tekstiler et kæmpe potentiale for reduktion af klima- og miljøpåvirkninger, hvis de rette fibre samt genanvendelsesmetoder og -systemer udvikles. Kommuner og regioner kan være med til at gå forrest og efterspørge nye produkter og services, for at skabe cirkulære værdikæder og samarbejdsrelationer mellem offentlige og private aktører⁽¹³⁾.

Tekstiler indgår i Regeringens strategi for offentlige grønne indkøb (2020)⁽²⁾, men allerede i Københavns Kommunes Indkøbspolitik for 2019-2022 sættes der fokus på potentialet for cirkulære

indkøb⁽⁷⁾. Københavns Kommune har derfor siden begyndelsen af 2019 gennem projektet Partnerskab for Cirkulære Kommuner (PARCK) sat særligt fokus på, hvordan offentlige indkøb kan understøtte en cirkulær omstilling af tekstilindustrien.

Københavns Kommune sætter fokus på cirkulære tekstiler

Den nyeste kortlægning af tekstilforbruget i Københavns Kommune viser, at der i 2017 blev indkøbt tekstiler og tekstilservices for 35 mio. kr. – heraf udgjorde tekstilprodukter 11 mio. kr., og tekstilservices 24 mio. kr.⁽¹¹⁾.

Med denne indkøbsvolumen kan Københavns Kommune præge markedet for tekstiler i en cirkulær retning, særligt når vi samarbejder med aktører over hele værdikæden og går sammen med andre offentlige indkøbere om at stille krav. Derfor har Københavns Kommune i PARCK-projektet samarbejdet om at sætte cirkulære indkøb af tekstiler på dagsordenen gennem kortlægning af markedets udvikling og indsamling af viden i dia-

log med tekstilindustriens aktører, leverandører og producenter. Omstillingen kræver innovation og samarbejde over hele værdikæden, men for at sikre, at tiltagene implementeres, har fokus ligeledes været på egne praksisser og formulering af mulige krav og kriterier til indarbejdelse i udbud. Roadmappet er udarbejdet med involvering af markedet, og bygger på viden og cases fra projektet⁽¹¹⁾.

Videre arbejde med cirkulære tekstiler

Der er meget få tekstile produkter på markedet, som lever op til cirkulære krav. Markedet er på nuværende tidspunkt for umodent til at kunne levere cirkulære løsninger i den efterspurgte størrelsesorden⁽¹³⁾. Derfor fortsætter Københavns Kommune arbejdet mod en cirkulær økonomi for tekstiler gennem projektet "Partnerskab for cirkulære tekstiler", der er et led i aktiviteterne i *Københavns Kommunes Ressource- og Affaldsplan 2024 - Cirkulær København*. Her fokuseres der særligt på post-consumer tekstiler, og på behandling af tekstilaffaldet på højest mulige niveau i affaldshierarkiet.

KØBENHAVNS KOMMUNES ARBEJDE MED TEKSTILER

Tekstilproduktion er en af de mest miljøbelastende aktiviteter på globalt plan. Produktionen indebærer ofte et stort forbrug af kunstgødning, vand, kemikalier og pesticider. Samtidig er der få afsætningskanaler og etablerede systemer for genanvendelse og genbrug af tekstiler, der kan håndtere mængden af tekstilaffald fra den offentlige sektor i Danmark⁽¹¹⁾. Derfor har Københavns Kommune i 2019-2020 deltaget i Partnerskab for Cirkulære Kommuner (PARCK) i samarbejde med bl.a. Region Hovedstaden, Gate 21 og Concito. Som resultat fra projektet, er der

udarbejdet et roadmap for indkøb af cirkulære tekstiler i den offentlige sektor. Roadmappet inkluderer indsatser for udvikling af cirkulære indkøbskrav og kriterier, test af tekstile materialer der kan skabe grundlag for tekstil-til-tekstil genanvendelse, samt interne processer og politikker for håndteringen af tekstiler. Projektet afsluttes primo 2021, men Københavns Kommune fortsætter indsatsen for en cirkulær omstilling af tekstilsektoren gennem projektet "Partnerskab for cirkulære tekstiler", som er en del af Københavns Kommunes Ressource- og Affaldsplan 2024 - Cirkulær København.

²Baseret på en antagelse om, at der går ca. 11.000 liter vand til produktionen af et kilo bomuld.

Roadmap for cirkulære tekstiler i den offentlige sektor

1

Cirkulære indkøbskrav og kriterier

Den offentlige indkøbsmuskel er et vigtigt redskab til at skabe forandringer på produkt- og systemniveau. Ved at udforme krav til tekstiludbud kan den offentlige sektor konkretisere behov og ønsker. Derfor udarbejdes et bud på krav og kriterier for cirkularitet i fremtidige udbud. Kriterierne udvikles i samarbejde mellem projektgruppen, udbudskonsulenter, udbudsjurister og i dialog med markedet⁽¹³⁾.

2

Test af fremtidens materialer

Fremtidens tekstiler skal skabe grundlaget for tekstil-til-tekstil genanvendelse og forlængelse af levetiden. Dette afhænger i høj grad af tekstilernes fibersammensætning. Der er behov for test af styrke, komfort, vask og vedligehold, samt evne til genbrug og genanvendelse af alternative tekstiler⁽¹³⁾. Det kræver nytænkning og samarbejde med relevante aktører at mindske miljøbelastningen over tekstilernes levetid⁽¹¹⁾. Derfor egner denne indsats sig særligt til iværksættelse af offentlig-private samarbejder. På den måde bidrages til udvikling af nye tekstile materialer, der kan imødekomme krav til kvalitet, pris og reducerede miljøeffekter⁽¹³⁾.

3

Egne undersøgelser og politikker

Den primære miljøpåvirkning fra tekstiler stammer fra brugsfasen og derfor vendes blikket i denne indsats indad⁽¹³⁾. Det er væsentligt, at den offentlige sektors interne systemer for håndtering og brug af tekstiler støtter op om øget holdbarhed og tekstil-til-tekstil genanvendelse. Dette kræver kortlægning af tekstilforbrug, årsager til bortskaffelse, undersøgelse af muligheder for håndtering, genanvendelse og potentielle bidrag til direkte genbrug. Dette kan understøtte udarbejdelsen af en handleplan for behandling af tekstiler i den offentlige sektor, med faste målsætninger for levetid og processer for bortskaffelse, samt tekstil-til-tekstil genanvendelse⁽¹³⁾.

SÆRLIGE INDSATSER 2020

Økologisk mad og måltider i Københavns Kommune

Omkring 90 procent af maden i de 70.000 måltider, der hver dag tilberedes i Københavns Kommunes køkkener, er i dag økologisk.

Baggrund

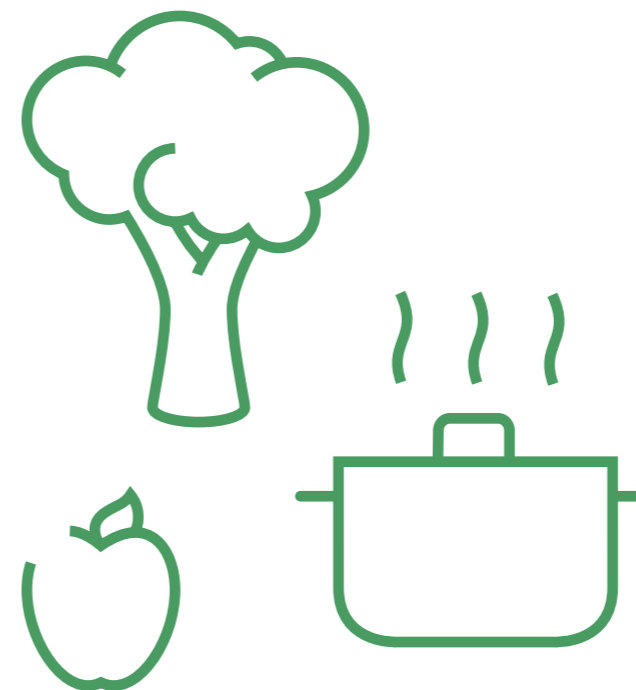
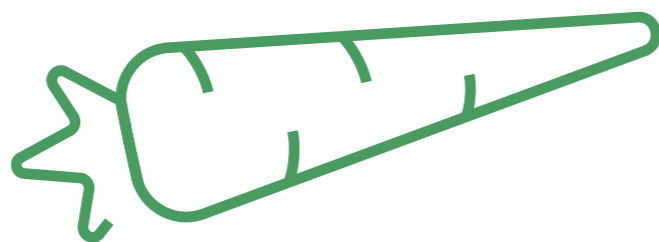
Økologi medfører en bred palette af positive miljøeffekter, såsom at bevare biodiversitet, skåne grundvand for pesticider og højne dyrevelfærd. Københavns Kommune vil derfor fortsat prioritere økologi højt i forening med kommunens klimaindsats⁽¹⁵⁾.

Økologi i kommunens mad og måltider

Siden 2007 har Københavns Kommune haft en målsætning om 90 procent økologi for det samlede fødevarerindkøb i institutioner og botilbud. Dette er den mest ambitiøse satsning på økologi i offentlige måltider på verdensplan⁽¹⁶⁾. I 2016

besluttede Borgerrepræsentationen yderligere, at alle kommunens køkkener, inden udgangen af 2019, skulle være registreret med Det Økologiske Spisemærke. Denne ambition er blevet yderligere skærpet med Mad- og Måltidsstrategien, som sætter mål om, at alle Københavns Kommunes køkkener, der er registrerede som fødevarer virksomheder, med få undtagelser, er registreret med guldmærket (90-100 procent økologi) inden 2025, og at kommunen skal reducere klimaaftryk og madspild i fødevarerindkøbet⁽¹⁵⁾.

Økologiandelen i kommunens indkøb i 2019 var samlet set 84 procent, med en stigning på cirka én procent årligt fra 2017-2019³. Kommunens årlige nøgletalsrapport offentliggøres i august, hvorfor økologiprocenten for 2020 endnu ikke er dokumenteret.

DET ØKOLOGISKE SPISEMÆRKE

Det Økologiske Spisemærke er en gratis statskontrolleret mærkningsordning for spisesteder. Det Økologiske Spisemærke viser, hvor stor en del af de indkøbte føde- og drikkevarer på spisestedet, der er økologiske. Både offentlige og private spisesteder kan få Det Økologiske Spisemærke, som findes i tre udgaver: guld (90-100 procent), sølv (60-90 procent) og bronze (30-60 procent)⁽¹⁷⁾.

Mad- og måltidsstrategi

Det er målet i Københavns Kommunes Mad- og Måltidsstrategi fra 2019, at måltider i Københavns Kommune skal være bæredygtige og klimavenlige, samt at der gennemføres en reduktion af klimaaftrykket på mindst 25 procent pr. indbygger inden 2025⁽¹⁵⁾. Strategien skal sætte en klar retning for de 70.000 måltider, som Københavns Kommune dagligt serverer i skoler, daginstitutioner, plejehjem, sociale tilbud og bosteder m.m. Arbejdet med sundhed, velsmag og bæredygtighed skal ske sammen med borgere, virksomheder, organisationer og foreninger. Målet er, at strategien også får en bred afsmittende effekt på københavnernes private måltidsvaner.

Gennem kommunens indkøb, arbejdes der målrettet med at sikre, at der benyttes så mange grønne råvarer som muligt når de er i sæson og at de er dyrket på friland, ligesom fisk bør

indkøbes efter sæson. Dette ligger i direkte forlængelse af arbejdet med økologi i de senere år og vil ligeledes understøtte en målsætning om at knytte København tættere til sit opland.

Med strategien sætter Københavns Kommune en ny og ambitiøs retning for, hvordan mad og måltider kombinerer høj kulinarisk kvalitet, og samtidig bidrager med en sundere, mere klimansvarlig by for alle københavnere. Den omfatter initiativer, der styrker København som madby og bidrager til at udvikle det lokale fødevarer system. Strategien skal sætte en klar retning for de 70.000 måltider, som Københavns Kommune dagligt serverer i offentlige institutioner.

Implementeringsaktiviteter 2020

I løbet af 2020 er udviklingsarbejdet af konkrete værktøjer til at reducere klimaaftrykket, sat i gang. Herunder et forsknings samarbejde med

³Et skift i målemetode indebærer, at 2019-målingen ikke kan sammenlignes 1:1 med tidligere års målinger, jf. Københavns Kommunes 'Status for Økologien 2019'

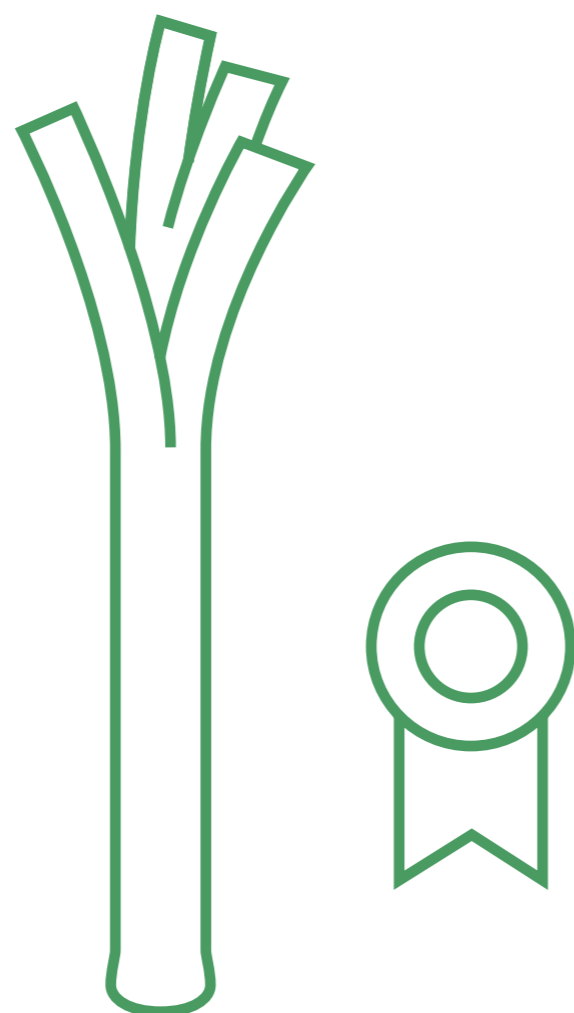
Danmarks Tekniske Universitet (DTU) om udvikling af pejlemærker for sammensætningen af måltider og vejledning til klimavægtning i indkøbsaftaler på fødevarer. Samarbejdet sikrer, at omlægningen til mere klimavenlig mad, ikke sker på bekostning af ernæringsbehov for blandt andet børn og ældre. Med dette arbejde, lægger Københavns Kommune sig i førersædet i sammenligning med andre danske kommuners fokus på indkøb og sammensætning af mad og måltider.

Fødevarerudbud med fokus på bæredygtighed

I løbet af 2020 har Børne- og Ungdomsforvaltningen gennemført udbud for indkøb af fødevarer til kommunens produktionskøkkener. Udbudet stiller krav til, at leverandøren samarbejder med kommunen om at opnå eller fastholde økologicertificering, samt andre miljømæssige målsætninger og mål inden for madområdet, herunder FN's 17 Verdensmål. Det er kommunens forventning, at det samlede årlige indkøb på rammeaftalen vil være ca. 250.000.000 DKK. I tildelingen vægtes miljø, diversitet og kvalitet samlet set 60 procent. Miljø udgør 25 procent med delkriterier for krav om grønne køretøjer, bæredygtig emballage, Fairtrade certificering, samt MSC/ASC mærket for fisk.

Øget økologi i fagforvaltningerne

På trods af at opgørelsen for økologiprocenten i 2020 ikke ligger klar endnu, ses der allerede en positiv udvikling i økologiprocenten i Sundhed og Omsorgsforvaltningen (SUF) og Socialforvaltningen (SOF).

I SUF er 11 enheder tæt på 90 procent-målet med mellem 85-89 procent økologi. Herudover er to enheder, kommet over 90 procent økologi i starten af 2020 og arbejder henimod at kunne registrere sig med guldmærket. Social- og Omsorgsforvaltningens botilbud, Rentemestervej, blev i 2020 nomineret til prisen De Økologiske Køkkenrosen, som en ud af bare fire offentlige institutioner i Danmark. Køkkenprisen er en hyldest til de madprofessionelle fagfolk, der sætter økologien højt på dagsordenen i de offentlige køkkener, og som gennem deres brug af smagfulde råvarer, skaber en holistisk og helstøbt madoplevelse ⁽¹⁹⁾. Prisen udarbejdes i et samarbejde mellem organisationerne Kost- og Ernæringsforbundet, FOA, Økologisk Landsforening, Landbrug & Fødevarer og 3F.

København står for bæredygtige måltider, der forener sundhed, velsmag og ansvar for klimaet. Københavns Kommune vil styrke maddannelse og sociale fællesskaber og sikre, at København er en grøn, sund og vital madby, der er tæt forbundet til sit opland til gavn for alle borgere - og til inspiration for resten af verden.

- Københavns Kommunes Mad- og Måltidsstrategi

SÆRLIGE INDSATSER 2020

Fossil- og emissionsfri arbejdsmaskiner

Byggeri og anlæg har en stor drivhusgasudledning, og er samtidig et område med stort offentligt forbrug. På Danmarksplan står sektoren for

2,6 mio. tons

af den samlede udledning på 12 tons CO₂ fra offentlige indkøb⁽²⁾

Københavns Kommune udleder anslået

75.000 tons

CO₂ årligt fra arbejdsmaskiner alene.

Med Københavns Klimaplan 2021-2025 skal der reduceres

30-40%

af emissionerne fra arbejdsmaskiner i bygge- og anlægssektoren. Det opnås blandt andet ved at sætte krav til anvendelsen af fossil- og emissionsfrie maskiner i de udbud af bygge- og anlægsprojekter, der udføres i Københavns Kommune⁽²⁰⁾.

Københavns Kommune deltager i Forum for fossil- og emissionsfri arbejdsmaskiner, der samler private entreprenører, maskinudlejere og offentlige indkøbere til vidensdeling, markedsdialog og udvikling af udbudskriterier. Forummet er et eksempel på, at offentlige indkøbere går sammen om at stille krav, går i dialog og samarbejder med markedet.⁽²¹⁾

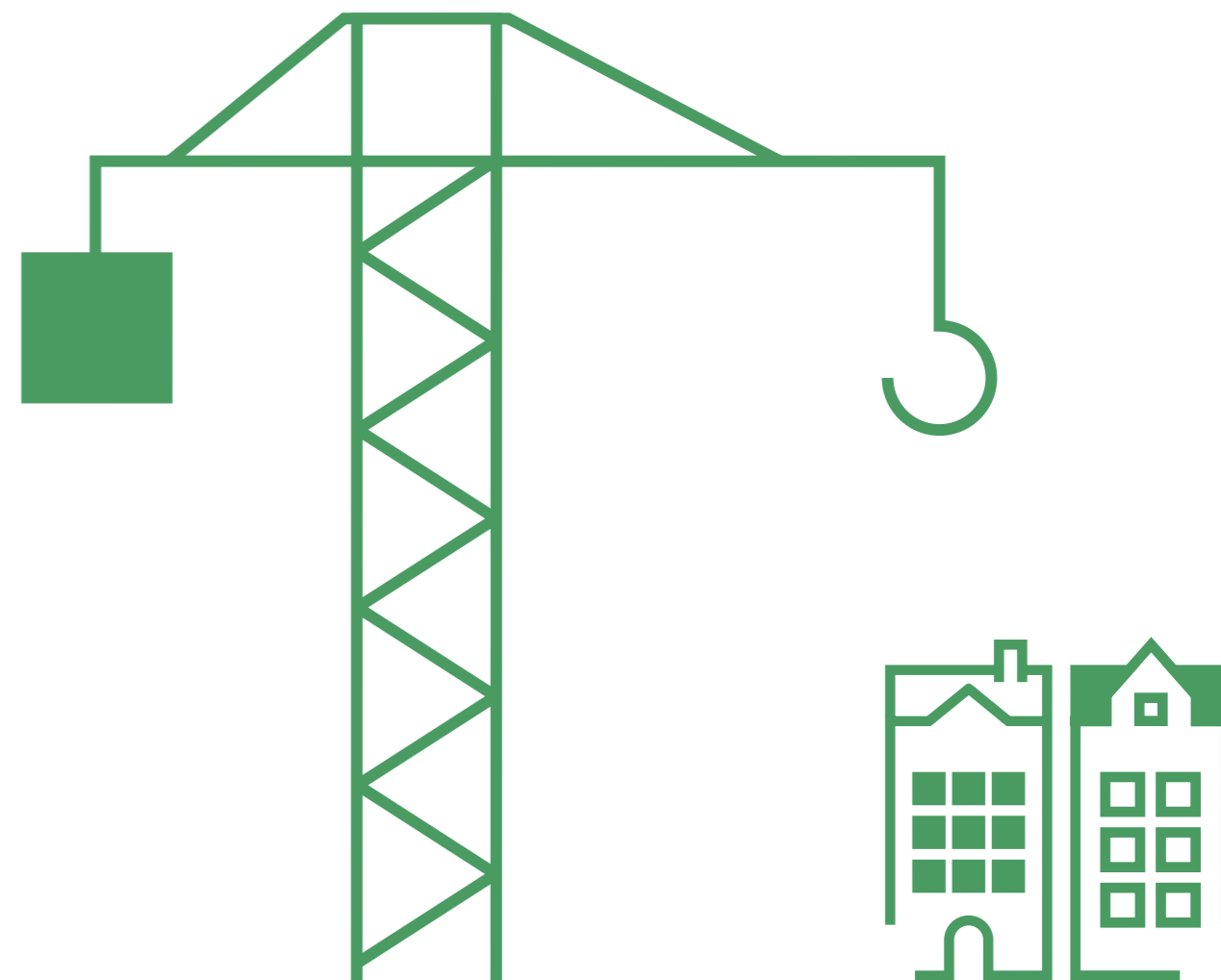
I 2020 blev der afsat midler til at igangsætte op til 10 pilotprojekter i løbet af 2020 og 2021. Det første projekt med fossil- og emissionsfrie maskiner på Straussvej, bliver afsluttet i 2021. Pilotprojekterne er en mulighed for at afstemme kriterierne og krav til fossil- og emissionsfrihed i bygge- anlægssektoren, så markedet har mulighed for at leve op til dem. Der er på nuværende tidspunkt 11 pilotprojekter i Københavns Kommune, hvor der enten er anvendt fossil- og emissionsfrie maskiner i anlægsfasen, eller hvor krav indgår i udbuddet. Det har typisk været muligt at omstille maskiner under 2,5 tons til el, mens større maskiner kan anvende biodiesel som overgangsbrændsel, mens markedet for eldrevne maskiner modnes.

Effekten af at stille krav til fossil- og emissionsfri arbejdsmaskiner

Når der stilles krav om fossil- og emissionsfrihed, skal maskinerne køre på el, hvor det er muligt og alternativt på biodiesel. Bæredygtigheden af elektriciteten afhænger af produktionen og af, om der stilles krav om bæredygtig el. Der stilles krav til, at forsyningen skal være fra det lokale elnet, så der fx ikke anvendes generatorer på fossile brændsler.

Hvor det ikke er muligt at omstille til el, stilles krav til 2. generations biodiesel (Hydrogenereret Vegetabilskolie, HVO)⁴, som er op til 90 procent CO₂-besparende. Der indkøbes kun HVO, der er certificeret miljømæssigt bæredygtigt⁵.

Biodiesel kan være et godt alternativ til el for større maskiner, fordi det er 1:1 kompatibelt med fossile dieselmotorer⁽²⁰⁾.

⁴2. generations HVO er udvundet af bl.a. restprodukter fra skovbrug, slagteriaffald, brugt madolie og andre affaldsprodukter i modsætning til første generations biodiesel, som kan være produceret af palmeolie og restprodukter herfra.
⁵HVO der er lavet af restprodukter, som ikke medfører ødelæggelse af regnskov eller andre oprindelige skove.

HVAD ER FORSKELLEN PÅ FOSSIL- OG EMISSIONSFRI?

Fossilfri: Fossilfri betyder, at maskinen drives af drivmidler, som ikke stammer fra fossile kilder, men biobrændstof som fx biogas, bioethanol eller hydrogeneret vegetabilsk olie (HVO). Der anvendes 2. generations bæredygtige biobrændstoffer⁽²²⁾, der skal være godkendt efter europæiske bæredygtighedsstandarder. Biodiesel er op til 90 procent CO₂-reducerende ift. fossil diesel, kan anvendes i alle almindelige dieselmotorer og reducerer udstødningsstøj med 1.5 - 2.0 dB. Samtidig er brændstoffet lugtfrit og udleder

ca. 25 procent færre luftpartikler og giver dermed et bedre nær- og arbejdsmiljø⁽²²⁾.

Emissionsfri: Emissionsfri maskiner drives typisk af el eller brint. Fordelene ved emissionsfri brændstoffer er, at det kan være op til 100 procent CO₂ neutralt lokalt og globalt, afhængigt af produktionen af strøm til opladning eller fremstilling af brint. Der er ingen partikel- eller luftforurening lokalt, ligesom støjgener fra maskinerne nedsættes betragteligt⁽²²⁾.

Biodiesel er på nuværende tidspunkt dyrere end konventionel diesel, men en ny SKI-aftale, som træder i kraft i 2020, nedsætter meromkostningen fra ca. seks til fem kr. pr. liter⁽²⁰⁾.

Omstilling af bygge- og anlægssektoren medfører lavere klimapåvirkning, mindre lokal partikelforurening og støj. Det medfører besparelser for både entreprenøren og Københavns Kommune, at arbejdet udføres hurtigere, da støjgrænser der normalt begrænser arbejdstiderne ved konventionelle maskiner, kan undgås ved emission- og fossilfrie maskiner. Samtidig betyder nedsættelsen af støj, at partikler og fysiske gener påvirker omgivelserne mindre og i kortere tid.

Fossil- og emissionsfri projekter i København.

Der er i 2020 udført markedsdialog med henblik på at stille krav om anvendelse af fossil- og emissionsfri arbejdsmaskiner på flere pilotprojekter i København. I få af projekterne er maskinerne allerede i gang, i nogle af dem stilles der krav til anvendelse af fossil- eller emissionsfrit maskiner i udbuddet, og derudover udvikles der på, hvordan kravene kan indgå i udbuddet i samarbejde med entreprenøren. De gule prikker viser en eller flere af disse projekter.

Samarbejdspartnere og udviklingsprojekter

Københavns Kommune deltager i nationale og internationale partnerskaber og udviklingsprojekter for at styrke udviklingen af bæredygtige indkøb. Når offentlige indkøbere samles i tværgående partnerskaber, opnås en større indkøbsvolumen med tilsvarende stor markedspåvirkning. Dette gør vi fx gennem fælles erklæringer, hvor underskriverne forpligter sig til at stille krav til indkøb af bæredygtige produkter og ydelser. Når offentlige indkøbere samles i fora, deles inspiration og erfaringer på tværs af landegrænser, ligesom aktører på tværs af værdikæder og sektorer samarbejder om fremtidens løsninger og målsætninger. Københavns Kommune deltager i samarbejder med bl.a. Statens og Kommuners Indkøbsservice (SKI), Procura+, Gate 21, Region Hovedstaden, Nordisk Ministerråd, Forum for Bæredygtige Indkøb og Partnerskab for Offentlige Grønne Indkøb (POGI).

Statens og Kommunernes Indkøbsservice

Statens og Kommunerne Indkøbsservice (SKI) er den offentlige sektors indkøbsservice og -videnscenter i Danmark. Her udvikles indkøbsaftaler på varer og tjenesteydelser. SKI hjælper staten, kommuner og regioner med at skabe konkurrence og løfte udbudspligten. Kommunen afholder løbende sparringsmøder med SKI for at fastlægge fokusområder. I 2020 har man blandt andet drøftet grønne indsatser inden for områderne: kortlægning af miljømærker, indkøb af IT-udstyr, tilbagetagning af udtjente produkter,

bæredygtig indkøbsadfærd, forbedring af grøn data og klimaregnskab i forbindelse med indkøb.

Forum for Bæredygtige Indkøb

Forums formål er at fremme miljøbevidste og ansvarlige indkøb blandt danske professionelle indkøbere i offentlige og private virksomheder. Københavns Kommune deltager i styregruppen, hvor dagsordenen for ansvarlige og bæredygtige indkøb i Danmark sættes. Forum er blandt andet med til at afholde kompetence- og udviklingsforløb inden for relevante sektorer med henblik på at forbedre miljø- og klimapåvirkning fra indkøb. Derudover er forummet med til at drive Partnerskabet for Offentlige Grønne Indkøb.

POGI

Partnerskab for Offentlige Grønne Indkøb (POGI) er et fællesskab af kommuner, regioner og offentlige organisationer, der vil fremme bæredygtige løsninger i indkøb. Gennem partnerskabet anvender medlemmerne indkøb til at drive markedet mod mindre miljøbelastende produkter og løsninger. I praksis udvikler Partnerskabet fælles indkøbsmål, som danner grund for medlemmernes individuelle indkøbspolitik og indkøbsaftaler. Der findes 12 indkøbsmål i POGI, der blandt andet sætter krav til belysning, IT, køkkenudstyr og tekstiler.

I løbet af 2020 har POGI arbejdet med indkøbsmål inden for transport, byggeri, tekstiler,

storkøkkenudstyr og børnetekstiler. Det har resulteret i nye mål for tekstiler og storkøkkenudstyr. Derudover er et midlertidigt mål udarbejdet for børneartikler. Arbejdsgrupperne for byggeri og transport fortsætter ind i 2021.

Direktoratet for forvaltning og økonomistyring: Nordisk markedsdialog for emissionsfri varelevering

I samarbejde med 10 nordiske byer, faciliteret af Statens Indkøbscenter i Norge og Nordisk Ministerråd, deltager København i arbejdet mod reduktion af udledning fra transporten i forbindelse med varelevering. Dette arbejde har resulteret i et "Joint statement of Demand - call for zero emission delivery of goods". Københavns Kommune tilslutter sig denne hensigtserklæring og forpligter sig dermed, sammen med de øvrige nordiske byer, til at reducere emissioner fra transportleverancer gennem vores kontraktmæssige krav og vores faktiske indkøb af varer.

Procura + : Nordisk markedsdialog for cirkulær og fair ICT

Langsomt udvikler flere sektorer sig i en cirkulær retning. Fra et bæredygtighedsperspektiv opnås de vigtigste gevinster, når udvindingen af naturressourcer reduceres, produkternes levetid forlænges, og materialer recirkuleres efter produktets levetid. Samtidig er det vigtigt at sikre, at det ikke koster arbejdstagernes rettigheder og sundheds- og sikkerhedsstandarder. Derfor deltager Københavns Kommune i projektet "Nordic Forum for Market Dialogue on Circular and Fair ICT", der arbejder for at sikre ansvarlige og cirkulære indkøb af smartphones. Dette er i et samarbejde med fem nordiske byer, faciliteret af det Europæiske partnerskab for offentlige og bæredygtige indkøb Procura+, som er en del af organisationen ICLEI. Projektets mål er at involvere og sende et signal til markedet om fremtidige forventninger og krav fra offentlige indkøbere.

I 2021 publiceres et "Joint statement of Demand for Circular, Fair Smartphones", som oplister disse ambitioner og forventninger, både til markedet, samt til de interne brugere i offentlige organisationer, for at fremme et cirkulært forbrug af smartphones.

Kildeliste

- ⁽¹⁾ KBH klimaplanen 2025 (Københavns Kommune, Teknik og Miljøforvaltningen, 2012) **Klimaplanen KBH 2025 Klimaplanen (kk.dk)**
- ⁽²⁾ Grønne Indkøb for en grøn fremtid (Regeringen 29.10.2020) **Grønne indkøb for en grøn fremtid (fm.dk)**
- ⁽³⁾ Klimaaftrykket fra offentlige indkøb 2019 (Niras, Økonomistyrelsen, 2019)
- ⁽⁴⁾ Procuring zero emission delivery of goods and services – The BuyZET Handbook. (BuyZET Project, maj 2019)
- ⁽⁵⁾ Miljømærkede møbler hitter. (Miljømærkning Danmark, 01.09.2020). **Miljømærkede møbler hitter (ecolabel.dk)**
- ⁽⁶⁾ Flere grønne produkter på ny kontorartikelaf tale (SKI, 8.12.2020) **Flere grønne produkter på ny kontorartikelaf tale – SKI**
- ⁽⁷⁾ Københavns Kommunes Indkøbspolitik 2019-2022 (Københavns Kommune) **koebenhavns_kommunes_indkoebspolitik_2019-2022.pdf (kk.dk)**
- ⁽⁸⁾ Indstilling: Doughnut-modellen i Københavns Kommune (2020-0856342) (Københavns Kommune) **Københavns Kommune (kk.dk)**

- ⁽⁹⁾ Notat: Doughnutmodellen. (Københavns Kommune, Økonomi- forvaltningen). **26824084-38782550-1.pdf (kk.dk)**
- ⁽¹⁰⁾ Lad os få klimamål for offentlige indkøb. (CONCITO, 29.06.2020) **www.concito.dk/concito-bloggen/lad-os-faa-klimamaal-offentlige-indkoeb**
- ⁽¹¹⁾ Casebeskrivelse (Partnerskab for Cirkulære Kommuner, 13. 03.2018).
- ⁽¹²⁾ Debatindlæg: Lang vej til en klimaneutral affaldssektor (CONCITO, 17. november 2020) **www.concito.dk/nyheder/lang-vej-til-klimaneutral-affaldssektor**
- ⁽¹³⁾ Roadmap for cirkulære tekstiler (Partnerskab for Cirkulære Kommuner, 2021)
- ⁽¹⁴⁾ Kortlægning af Københavns Kommunes tekstiler (PlanMiljø, 2019)
- ⁽¹⁵⁾ Københavns Kommunes Mad- og måltidsstrategi (Københavns Kommune, 2019) **mad_og_maaltidsstrategi_2019.pdf (kk.dk)**
- ⁽¹⁶⁾ Status på økologien 2019 (Københavns Kommune, 2020) **statusforokologien_2019.pdf (kk.dk)**

- ⁽¹⁷⁾ Om Det Økologiske Spisemærke (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri og Økologisk Landsforening) **Om Spisemærket (oekologisk-spisemaerke.dk)**
- ⁽¹⁸⁾ Maden i Københavns institutioner bliver mere klimavenlig (Københavns Kommune, 11.11.2020) **Maden i Københavns institutioner bliver mere klimavenlig (kk.dk)**
- ⁽¹⁹⁾ Vallekilde Højskole vinder køkkenprisen (**goderaaavarer.dk**) Vallekilde Højskole vinder køkkenprisen (**goderaaavarer.dk**)
- ⁽²⁰⁾ TMF's første byggeplads på ren el og 'hippie-diesel' (Københavns Kommune, 17.12.2020)
- ⁽²¹⁾ Forståelsespapir for Samarbejdsforum for fremme af fossil- og emissionsfri arbejdsmaskiner og byggepladser (Samarbejdsforum for fremme af fossil- og emissionsfri arbejdsmaskiner og byggepladser, 2020)
- ⁽²²⁾ Infolyer om fossil- og emissionsfri byggepladser (Københavns Kommune, December 2020)

Appendiks 1

Skærpede miljøkrav til leverandørkøretøjer

Borgerrepræsentationen besluttede den 28. marts 2019, at Københavns Kommune skal stille skærpede miljøkrav til de køretøjer, som kommunens leverandører anvender til at levere varer og tjenesteydelser til kommunen. Beslutningen indebærer, at Økonomiudvalget årligt skal forelægges en opfølgning på Borgerrepræsentationens beslutning, herunder:

1. en oversigt over udbudsområder, hvor der stilles krav om grøn transport fra det foregående og kommende år
2. en oversigt over den teknologiske udvikling af grønne køretøjer med en vurdering af, om udbudskriterierne kan strammes i forhold til om leverandører, der anvender store varebiler, lastbiler og busser, fremover skal gøre dette med grønne køretøjer

1. Oversigt over udbudsområder i 2020 og planer for 2021

Der er i 2020 stillet miljøkrav til leverandørkøretøjer i fire udbud; vinduespolering, låseservice, elektriskydelse og levering af råvarer til produktionskøkkener. Det forventes at der i 2021 stilles krav i yderligere seks udbud: fødevarer målrettet SMV'er, service af brandtekniske installationer, taxa (ad hoc-kørsel), social rengøring, levering af dentale forbrugsartikler og trafiksignal. Kravene stilles både som mindstekrav, som tilbudsgiverne skal overholde, samt som konkurrenceparameter, hvor tilbuddene delvist evalueres på andelen af grønne køretøjer. Se nedenstående tabeller for en fuld oversigt over udbudsområderne og individuelle kravspecifikationer.

Tabel 1:

Udbud og kontrakter med skærpede miljøkrav til køretøjer fra den 1. januar 2020 – 31. december 2020

Udbud	Forvaltning	Kontraktstart	Kontraktstørrelse	Miljøkrav/tildelingskriterier
Vinduespolering	ØKF	2020	Anslået værdi er 22,5 mio. kr. for alle tre delaftaler.	Skærpede miljøkrav er indarbejdet som mindstekrav på følgende måde: - År 2021: 20 pct. af kørsler på leverancer skal ske med grønne køretøjer. - År 2022: 40 pct. af kørsler på leverancer skal ske med grønne køretøjer. - År 2023: 60 pct. af kørsler på leverancer skal ske med grønne køretøjer. - År 2024: 80 pct. af kørsler på leverancer skal ske med grønne køretøjer.
Låseservice ydelser	ØKF	2020	Anslået værdi er 16 mio. kr.	Skærpede miljøkrav er indskrevet i kontrakten ved, at anvendelse af grønne køretøjer er et evalueringsskriterium med en vægtning på 20 pct. Det betyder, at når låseserviceydelser sendes i udbud i 2020, vil anvendelse af grønne køretøjer på kontrakten vægte 20 pct. i evalueringen af de bydende leverandørers tilbud.
Elektriker ydelser	ØKF	2020	Anslået værdi er 186 mio. kr.	Skærpede miljøkrav er indarbejdet som mindstekrav på følgende måde: - 2021: 50 pct. af kørsler på leverancer skal ske med grønne køretøjer. - 2022: 75 pct. af kørsler på leverancer skal ske med grønne køretøjer. - 2023: 90 pct. af kørsler på leverancer skal ske med grønne køretøjer. - 2024: 90 pct. af kørsler på leverancer skal ske med grønne køretøjer
Fødevarer-udbud Indkøb af råvarer til produktions-køkkener	BUF	2021	Anslået værdi er 200 mio. kr.	Skærpede miljøkrav er indarbejdet som tildelingskriterie på følgende måde: Det vægtes positivt, hvis leverandøren benytter et grønt alternativ til leveringerne. Det vil blive vægtes i evalueringen af tilbuddet, hvor mange kilometer inden for Københavns Kommune, der leveres med et grønt køretøj allerede fra kontraktstart, under antagelse af, at der i København Kommune per uge køres cirka 4000 km. Den vindende tilbudsgiver har meldt 30 biler ind til at løfte aftalen og ved kontraktstart er 12 af disse hybridbiler, og de resterende kørsler vil blive leveret i lastbiler, der lever op til Euronorm 6. Kørselslogistik Som udgangspunkt skal Institutionerne have leveret deres varer på samme ugedag(e) og tidspunkt(er), som de får på nuværende tidspunkt. For de institutioner der ikke er på den nuværende aftale, er udgangspunktet, at de maksimalt skal have leveret to gange om ugen. Hvis der er behov for flere leveringer, skal det aftales med ordregiver. Ved kontraktstart vil ordregiver sammen med leverandøren opstarte et samarbejde om at optimere kørslen i København. Målet er, inden for kontraktens første år, at kunne reducere CO ₂ -udslippet og den lokale luftforurening i København, for på den måde at opnå betydelige miljømæssige gevinster. Eventuelle økonomiske gevinster deles ligeligt imellem leverandøren og ordregiver.

Tabel 2:

Forventede udbud og kontrakter med skærpede miljøkrav til køretøjer i 2021

Udbud	Forvaltning	Kontraktstart	Kontraktstørrelse	Miljøkrav/tildelingskriterier
Fødevarer-udbud målrettet SMV herunder fiskeudbuddet.	BUF	2021/22	Anslået værdi er ca. 25 mio. kr. for alle aftaler.	Det indskrives som mindstekrav, at hvis leverandøren i kontraktperioden skal udskifte lastbiler skal det være til et miljørigtigt/grønt køretøj.
Service af brandtekniske installationer	ØKF udbyder aftalen, som alle forvaltninger er forpligtet af aftalen	2021	Anslået værdi er 110 mio. kr.	Skærpede miljøkrav er indskrevet i kontrakten ved et evalueringsskriterium med en vægtning på 20 pct. Der ønskes flest muligt leverancer foretaget med el-biler, for at reducere udledning af partikelforurening i lokalområdet. Entreprenøren bedes oplyse i eget særskilt bilag om den procentmæssige andel af leverancerne som leveres i elbiler. Dette omfatter også leverancer som foretages med underentreprenører. Den procentmæssige andel skal oplyses for hvert år i de kommende 4 år. Derudover skal entreprenøren oplyse hvordan ordregiver kan kontrollere om hvorvidt en leverance er udført med en elbil. Det vægtes positivt jo større andel af leverancen leveres med elbil og gerne tidligt i kontraktperioden. Derudover vægtes det positivt hvis entreprenøren kan tilbyde en effektiv og simpel løsning til at kontrollere om hvorvidt en leverance er foretaget med elbil, samt hvor stor en andel af den samlede leverance fra entreprenøren er foretaget med en elbil over en given periode.
Taxa: ad-hoc kørsel	ØKF	2021	Anslået værdi er 20 mio. kr. NB: Kontraktstørrelsen er fortsat under afklaring	Skærpede miljøkrav er indarbejdet som mindstekrav og tildelingskriterie på følgende måde: Mindstekrav til leverancer med grønne køretøjer: År 1: 30 pct. År 2: 50 pct. År 3: 70 pct. År 4: 90 pct. Dertil vægtes det positivt, at leverandøren kan overgå mindstekravene ifm. grønne leverancer. NB: Endelig fastsættelse af krav besluttet i starten af 2021
Social rengøring ¹	SUF	2021	Anslået værdi er 8 mio. kr.	For udbuddene af social rengøring og dentale forbrugsartikler undersøges relevansen af at stille skærpede miljøkrav til leverandørernes køretøjer.
Dentale forbrugsartikler	SUF	2021	Anslået værdi er 24 mio. kr.	For udbuddene af social rengøring og dentale forbrugsartikler undersøges relevansen af at stille skærpede miljøkrav til leverandørernes køretøjer.
Trafiksignal	TMF	01.01.2022	Anslået værdi er forventet mellem 13-15 mio. kr. årligt	Skærpede miljøkrav forventes indarbejdet som mindstekrav på følgende måde:

Socialforvaltningen, Sundhed- og Omsorgsforvaltningen, Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen, Kultur- og Fritidsforvaltningen samt Teknik- og Miljøforvaltningen oplyser, at de ikke har gennemført udbud eller indgået kontrakter med skærpede miljøkrav til leverandørkøretøjer i perioden 1. januar 2020 – 31. december 2020. Sundhed- og Omsorgsforvaltningen, samt Teknik- og Miljøforvaltningen planlægger dog at stille skærpede krav til grønne leverandørkøretøjer i forbindelse med kommende udbud i 2021.

¹Social rengøring er en enkeltindsats, der iværksættes hos borgere, der har misligholdt deres bolig, og hvor der derfor er hygiejniske/sundhedsfaglige hensyn, der nødvendiggør en særlig indsats. Indsatsen indeholder som udgangspunkt en tilbundsående rengøring samt bortskaffelse

2. Oversigt over den teknologiske udvikling af grønne køretøjer

Vurderingen af muligheder for at skærpe kravene for leverandører, der anvender store varevogne, lastbiler og busser, er foretaget i samarbejde med Teknik- og Miljøforvaltningen. Det vurderes, at markedet fortsat ikke er modent nok til at udvide kravet til tunge køretøjer, der vejer mere end 3.500 kg. Markedsmodenheden er baseret på to parametre: merpris i forhold til et konventionelt køretøj samt variation af grønne køretøjer i markedet. Kategorierne for køretøjer følger opdelingen i indkøbskategorien Køretøjer og Materiel.

Nedenstående tabel viser, at markedet for lastbiler og busser vil være mere modent fra 2024, hvorfra det vurderes, at man kan skærpe kravet. Derimod forventes markedet for tunge varevogne op til 7.500 kg at være modent nok til skærpe kravet i første halvdel af 2023. Da markedet løbende udvikler sig, skal der tages højde for, at denne vurdering er et øjebliksbillede af situationen i primo 2021, og bliver opdateret igen i 2022.

Tabel 3:
Teknologisk udvikling af grønne køretøjer 2021-2025

Hovedkategori-navn	2021	2022	2023	2024	2025
Over 3.500 kg					
Turistbusser	Umodent	Lidt modent	Mere modent	Meget modent	Meget modent
Lastbil	Umodent	Lidt modent	Mere modent	Meget modent	Meget modent
Varevogn > 3.500kg < 7.500	Umodent	Lidt modent	Mere modent	Meget modent	Meget modent
Under 3.500 kg					
Minibusser	Lidt modent	Mere modent	Meget modent	Meget modent	Meget modent
Personbiler	Mere modent	Meget modent	Meget modent	Meget modent	Meget modent
Transportvogne små	Umodent	Lidt modent	Mere modent	Meget modent	Meget modent
Vans	Mere modent	Meget modent	Meget modent	Meget modent	Meget modent
Varevogne	Lidt modent	Mere modent	Meget modent	Meget modent	Meget modent
Varevogne komprimator	Umodent	Lidt modent	Lidt modent	Mere modent	Meget modent

■ Umodent
 ■ Mindre modent
 ■ Lidt modent
 ■ Meget modent
 ■ Mere modent
 ■ Modent

Appendiks 2

Miljømærke-kategorisering af indkøbskategorier

Baggrund for kategorisering af indkøbsområder

Borgerrepræsentationen besluttede i 2017, at Københavns Kommunes indkøb skal være miljømærkede, hvor udbuddet af miljømærkede produkter og services lever op til Kommunens indkøbsbehov. Kategoriseringen af indkøbskategorier er en oversigt over udviklingen på markedet for miljømærkede produkter og services inden for de indkøbsområder, der er relevante for Københavns Kommune. Oversigten dækker indkøbsområder, hvor der er udviklet kriterier for miljømærkning med Svanemærket eller EU-Blomsten, men Københavns Kommune anerkender også andre type 1-miljømærker, som er en international standard. Foruden Svanemærket og EU-Blomsten, findes blandt andre det tyske 'Der Blaue Engel' og svenske 'Bra Miljöval'. Læs mere om Københavns Kommunes miljømærkepolitik her.

Kategorisering af indkøbsområder

I de to tabeller fremgår både produktkategorier, som kan indeholde flere produkter, samt enkeltprodukter. Kategoriseringen opdateres løbende og skal læses som et øjebliksbillede, da markedet for miljømærkede produkter løbende udvikler sig. Kategoriseringen er inddelt fra 1 til 4 afhængigt af, hvor udbredt miljømærket er på det enkelte indkøbsområde.

Kategori 1: Her er der mange licenshavere/produkter på markedet med miljømærkning. Der skal derfor stilles krav til miljømærker for alle indkøbte produkter i kategorien.

Kategori 2: Her er der flere licenshavere/produkter på markedet med miljømærkning. Der skal stilles krav til miljømærkning, hvor markedet for miljømærkede produkter opfylder kommunens indkøbsbehov.

Kategori 3: Her er der få licenshavere/produkter på markedet med miljømærkning. Der skal foretages markedsdialog for at afdække, om markedet er tilstrækkeligt udviklet til at anvende krav om miljømærke som tildelingskriterie. Krav til miljømærke skal anvendes som tildelingskriterie hvor dette er tilfældet.

Kategori 4: Her er der ingen licenshavere/produkter på markedet med miljømærkning. Der skal foretages markedsdialog for at afdække, om markedet er tilstrækkeligt udviklet til at anvende krav om miljømærke som tildelingskriterie. Krav til miljømærke skal anvendes som tildelingskriterie hvor dette er tilfældet.

Table 1:

Indkøbsområder på SKI-aftaler 2020

Kategori 1 Mange produkter med Svanemærket eller EU-Blomsten.	Engangsbatterier Hygiejneprodukter (bleer, vådservietter og bind) Kontormøbler (reoler, borde og kontorstole) Kopi- og trykpapir Kosmetiske produkter Levende lys Mad- og bagepapir Opvaske- og afspændingsmidler til maskinopvask Opvaskemidler til håndopvask Opvaskemidler til professionel maskinopvask Rengøringsmidler Rengøringsprodukter med mikrofiber Tekstilvaskemidler og pletfjernere Toiletpapir, køkkenruller, servietter, papirhåndklæder o.lign. Tryksager, notesblokke og andre forædlede papirprodukter Vaskemidler til professionelt brug
Kategori 2 Flere produkter med Svanemærket eller EU-Blomsten.	Møbler og inventar (inkl. institutionsmøbler, ekskl. reoler, borde og kontorstole) Kontormaskiner (kopi- og multifunktionsmaskiner) Inkontinensprodukter
Kategori 3 Få produkter med Svanemærket eller EU-Blomsten.	Engangsartikler og fødevareemballage (bl.a. tallerkner, skåle, frysepåse, fade og engangskrus) Engangsdialyseposer Hoteller, restaurant og konference Kontorartikler (skriveredskaber) Toner på serviceaftaler (ved køb af maskiner, inkl. serviceaftaler) Tømidler
Kategori 4 Ingen produkter med Svanemærket eller EU-Blomsten.	TV og projektorer

Table 2:

Øvrige indkøbsområder 2020

Kategori 1 Mange produkter med Svanemærket eller EU-Blomsten	Børne- og babyplejeprodukter (inkl. kosmetiske- og hygiejneprodukter) Børnebleer (natbleer fra 17-57 kg undtaget) Fuldspartel Produkter til personlig pleje Rengøringservice Tonerkassetter (recirkuleret) Vaske- og plejeprodukter til biler Tekstilservice (vaskerier) Indendørsmaaling og udendørsmaaling
Kategori 2 Flere produkter med Svanemærket eller EU-Blomsten.	Bomuldsbeklædning (fx 100% bomulds t-shirts og undertøj) Investeringsfonde Kantinedrift Kemiske byggematerialer (visse typer spartel og fugemasser) Madrasser til børn Smøremidler Gulve Træbeskyttelse Vinduespolering
Kategori 3 Få produkter med Svanemærket eller EU-Blomsten.	Bilvaskehaller Bio-brændstof Byggematerialer (køkkener + døre) Bygge- og facadeplader Engangsservietter til tandlægebehandling Fladvarer Genopladelige batterier og powerbanks Hobbyartikler Hotel, vandrerhjem mm. Kemiske byggematerialer (lak + lim) Legetøj Let arbejdsbeklædning Natbleer (17-57 kg) Rens af væskeskadet elektronik Renserier Skind og læder Sko og andet fodtøj Træ - særlig holdbart Vinduer og yderdøre Vækstmedier, jordforbedringsmidler og dæklag Udemøbler og legeredskaber
Kategori 4 Ingen produkter med Svanemærket eller EU-Blomsten.	Babyprodukter med tekstil (fx barnevogne) Grov arbejdsbeklædning Kaffetjenester Kompostbeholdere

Ændringer i kategoriseringen siden 2019

Kategoriseringen af indkøbsområder opdateres årligt, da der løbende sker ændringer på markedet for miljømærkede varer og ydelser. Indkøbsområder flytter op i kategori, når der kommer flere produkter på markedet med licens til Svanemærket eller EU-Blomsten, og omvendt kan det gå den anden vej, hvis der inden for

et indkøbsområde bliver færre miljømærkede produkter. Nogle gange udgår indkøbsområder af kategoriseringen. Det sker, hvis kriterierne bag Svanemærket eller EU-Blomsten nedlægges, enten fordi at markedet har ændret sig, eller at der ikke har været interesse i markedet for miljømærkning inden for det pågældende indkøbsområde.

Indkøbsområder, der er rykket op i kategori: 7

- Kontorstole flyttet fra 2 til 1
- Reoler og borde flyttet fra 3 til 1
- Øvrige kontormøbler er flyttet fra kategori 3 til 2
- Inkontinensprodukter er flyttet fra kategori 3 til 2
- Madrasser til børn er flyttet fra kategori 3 til 2
- Udemøbler og legeredskaber er flyttet fra 4 til 3
- Tonerkassetter er flyttet fra kategori 2 til 1

Nye indkøbsområder: 15

- Der er tilføjet en kategori kaldet "kemiske byggematerialer" som indeholder visse typer af spartel- og fugemasser til kategori 2.
- Ny kategori i kategori 1 "indendørs og uden-dørs maling".
- Investeringsfonde er ny i kategori 2 og tilføjet
- Kantinedrift er ny produktgruppe i kategori 2
- Vinduespolering er ny produktgruppe i kategori 2.
- Smøremidler er indsat igen i kategori 2
- Gulve er indsat igen i kategori 2
- Træbeskyttelse er kommet ind som ny produktgruppe i kategori 2.
- Tøj og tekstiler er omdøbt til "Let arbejdsbeklædning"
- Byggematerialer (køkkener + døre)
- Bygge- og facadeplader
- Kemiske byggematerialer (lak + lim)
- Træ - særlig holdbart
- Rens af væskeskadede elektronik
- Grov arbejdsbeklædning
- "Powerbanks" er tilføjet

Udgåede indkøbsområder: 3

- Personlige computere og bærbare er slettet af listen
- Hårde hvidevarer er nedlagt
- Maskiner til park og have er nedlagt

Indkøbskategorier der er rykket ned i kategori: 5

- Kontormaskiner er flyttet fra 1 til 2
- TV og projektorer er flyttet fra kategori 3 til 4
- Natbleerne 17-57 kg er flyttet fra kategori 2 til 3
- Bio-Brændstof er flyttet fra 2 til 3
- Genopladelige batterier er flyttet fra 2 til 3

